

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ

7.1.2024

A1. Ο συντάκτης του κειμένου υποστηρίζει στη δεύτερη παράγραφο ότι μπορούμε να κατευθύνουμε τη σκέψη του ανθρώπου ελέγχοντας την παιδεία και επιστρατεύοντας την προπαγάνδα. Αρχικά υποστηρίζει ότι η παιδεία που δεν στηρίζεται σε ισχυρές ουσιαστικές αρχές επηρεάζει αρνητικά τον άνθρωπο. Επίσης η πνευματική αδυναμία των ανθρώπων επιτρέπει στην προπαγάνδα να πετύχει μέσω της επανάληψης την εξαπάτηση των μαζών. Εξάλλου, σύμφωνα με τον Χάγιεκ, το ψέμα αποτελεί θεμέλιο της προπαγάνδας. Μάλιστα, όσο πιο μεγάλο είναι το ψέμα, τόσο πιο δύσκολα η μάζα υποψιάζεται την απάτη και άρα τόσο πιο εύκολα αυτό γίνεται πιστευτό.

B1.

α. Σωστό, «Η εξαπόλυση κυνηγητού εναντίον μιας ομάδας φανατικών στα βουνά του Αφγανιστάν είναι ένας τρόπος», «Φοβάμαι ότι δεν έχω κάτι το ιδιαίτερο να προσφέρω σχετικά με τη σύλληψη των φανατικών στα βουνά», «Γνωρίζω καλά αντικαπιναστές... γιατί φάγατε κρέας!».

β. Σωστό, «Εκείνο που λέω είναι ότι ο σπόρος του φανατισμού βρίσκεται πάντα στην αδιάλλακτη αίσθηση του δικαίου, σ' αυτή τη μάστιγα πολλών αιώνων!», 3^η παράγραφος.

γ. Σωστό, «Ολοκληρωτικά καθεστώτα, φονικές ιδεολογίες, εθνικισμός, βίαιες μορφές θρησκευτικού φονταμενταλισμού από τη μία πλευρά και παγκόσμια εξιδανίκευση μίας Μαντόνα ή ενός Μαραντόνα από την άλλη», 4^η παράγραφος.

δ. Σωστό, « Η ελευθερία της έκφρασης μπορεί να περιοριστεί. Μπορείς να απαγορεύσεις στον άλλο να εκφράζεται», 1^η παράγραφος, «Μπορούμε να κάνουμε τον άλλο να μην σκέφτεται ή να σκέφτεται όπως εμείς το απαιτούμε. Δύο μέσα, τα κυριότερα, θα μπορούσε να επιστρατεύσει κανείς γι' αυτό, την παιδεία και την προπαγάνδα», 2^η παράγραφος.

ε. Λάθος, «Με την πρωτοφανή αφέλεια των μαζών... να διαστρέψει τόσο πολύ την αλήθεια», 2^η παράγραφος.

B2. α) Ποια μορφή έχει ο τίτλος του Κειμένου 1 και ποιος είναι ο επικοινωνιακός του ρόλος; Η εκφώνηση αυτή είναι σύνθετη. Το πρώτο σκέλος αφορά τη μορφή ερώτησης που έχει ο τίτλος, όπου και ο μαθητής απαντά όσα επιτυγχάνει η ερώτηση στον λόγο. Το δεύτερο σκέλος ζητά το επικοινωνιακό αποτέλεσμα του τίτλου, όχι μόνο της ερώτησης. Το επικοινωνιακό αποτέλεσμα δεν είναι συνάρτηση μόνο της ερώτησης, αλλά όλων των δεικτών που υπάρχουν στον τίτλο και συμβάλλουν σε αυτό. Εδώ, επικοινωνιακοί δείκτες είναι: η ερώτηση, το β' ενικό και η μεταφορά. (Πανελλαδικές 2022, τίτλος: «Γιατί να μαθαίνουμε ιστορία;»: ερώτηση, α' πληθυντικό, υποτακτική υποχρέωσης)

Ο τίτλος του Κειμένου 1 («Πώς θεραπεύεις έναν φανατικό;») έχει τη μορφή ερώτησης που εξυπηρετεί το επικοινωνιακό αποτέλεσμα του λόγου, καθώς εξασφαλίζει άμεσο και παραστατικό ύφος. Δημιουργεί θεατρικότητα και κλίμα διαλόγου με τους αναγνώστες, καθώς απευθύνεται σε εκείνους και εκφράζει την απορία/τον προβληματισμό του συντάκτη σχετικά με το πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί ο φανατισμός. Με τον τρόπο αυτό, ο συντάκτης πετυχαίνει να προβληματίσει και τους αναγνώστες για τη «θεραπεία» του φανατισμού, ελκύνοντας το ενδιαφέρον τους να διαβάσουν το κείμενο και να παρακολουθήσουν τις σκέψεις του πάνω στο ζήτημα του φανατισμού. Ακόμα, **ο μεταφορικός λόγος «θεραπεύεις έναν φανατικό»** δίνει στον λόγο αμεσότητα και ζωντάνια, ελκύει το ενδιαφέρον των αναγνωστών και δίνει έμφαση στο ότι ο φανατισμός είναι νοσηρό φαινόμενο και χρήζει θεραπείας, δηλαδή αντιμετώπισης. Τέλος, **το β' ενικό ρηματικό πρόσωπο** στη φράση «Πώς θεραπεύεις έναν φανατικό;» εξασφαλίζει παραστατικότητα και θεατρικότητα στον λόγο, ενώ δημιουργεί κλίμα οικειότητας με τους αναγνώστες. Με το β' ενικό ρηματικό πρόσωπο ο συντάκτης απευθύνεται σε καθέναν από εμάς προσωπικά, σαν να συνομιλεί μαζί μας και με τον τρόπο αυτό μας προβληματίζει για το πώς μπορούμε να βοηθήσουμε έναν φανατικό να θεραπευτεί από αυτό που βιώνει, τον φανατισμό.

B2. β) Στο απόσπασμα κυριαρχεί η υποτακτική έγκλιση που φανερώνει επιθυμία («θέλει να σώσει την ψυχή σας, θέλει να σας λυτρώσει, θέλει να σας απελευθερώσει... θέλει να σας γιατρέψει...»). Ο συντάκτης επέλεξε την υποτακτική, με σκοπό να τονίσει την επιθυμία που έχει ο φανατικός να μας καθοδηγήσει στις επιλογές και τον τρόπο ζωής μας, να δώσει δηλαδή έμφαση στο ότι ο φανατικός θέλει με ένταση, με πάθος να μας υποδείξει τον τρόπο για να σωθούμε από τα λάθη μας, τα πιστεύω μας, τα πάθη, τις αδυναμίες μας, επιθυμεί τελικά να μας σώσει από τον ίδιο μας τον εαυτό.

Για να φανερώνει ο λόγος βεβαιότητα επιλέγουμε την οριστική έγκλιση: «(Ο φανατικός) σώζει την ψυχή σας, σας λυτρώνει, σας απελευθερώνει από τα αμαρτήματά σας, από τα λάθη, από το κάπνισμα, από την πίστη σας ή από την απιστία σας, σας γιατρεύει από το ποτό ή από τις εκλογικές σας προτιμήσεις».

Αν θέλουμε, μπορούμε να βάλουμε και διαρθρωτικές λέξεις-φράσεις που δηλώνουν βεβαιότητα

«(Ο φανατικός) αναμφισβήτητα σώζει την ψυχή σας, σας λυτρώνει, σας απελευθερώνει από τα αμαρτήματά σας, από τα λάθη, από το κάπνισμα, από την πίστη σας ή από την απιστία σας, χωρίς αμφιβολία σας γιατρεύει από το ποτό ή από τις εκλογικές σας προτιμήσεις».

B3. Στόχος του συντάκτη είναι **να πείσει** τους αναγνώστες ότι η σκέψη είναι δυνατό να επηρεαστεί και μάλιστα σε μεγάλο βαθμό. Ο συντάκτης υποστηρίζει ότι μπορούμε να κάνουμε τον άλλο να μην σκέφτεται ή να σκέφτεται όπως εμείς το απαιτούμε, άρα

να κατευθύνουμε τον τρόπο που σκέφτεται. Προκειμένου να μας πείσει χρησιμοποιεί **αιτιολόγηση** στο χωρίο «Δύο μέσα, τα κυριότερα...να εμπεδώσει το ψέμα», όπου εξηγεί με ποιους τρόπους (πώς;) θα μπορούσε κανείς να κατευθύνει τον τρόπο σκέψης των ανθρώπων, ελέγχοντας την ποιότητα της παιδείας και κάνοντας προπαγάνδα. Με την αιτιολόγηση ο λόγος αποκτά αντικειμενικότητα και αποδεικτικότητα, ώστε ο συντάκτης να πείσει τους αναγνώστες ότι υπάρχουν τρόποι ελέγχου της σκέψης. Ακόμα, για να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα που έχει η προπαγάνδα, **επικαλείται τον Χάγιεκ** και όσα εκείνος υποστήριζε για να είναι πετυχημένη. Κατά τη γνώμη του, η προπαγάνδα είναι αποτελεσματική όταν οι μάζες στις οποίες απευθύνεται είναι αφελείς και άρα εύκολο να πιστέψουν σε ένα μεγάλο ψέμα. Μάλιστα, θεωρούσε ότι όσο μεγαλύτερο είναι το ψέμα, τόσο πιο δύσκολα οι μάζες θα υποψιαστούν ότι θα μπορούσε κάποιος να βρει το θάρρος να το διατυπώσει. Η αναφορά στον Χάγιεκ αποτελεί επίκληση στην **αυθεντία**, που σκοπό έχει να δώσει επιστημονική εγκυρότητα στην άποψη του συντάκτη ότι η προπαγάνδα πετυχαίνει τον στόχο της, ιδιαίτερα όταν το «έδαφος» στο οποίο απευθύνεται είναι φτωχό, όταν οι μάζες δηλαδή είναι πνευματικά αδύναμες, να την επιβεβαιώσει και να μας πείσει γι' αυτήν. Μάλιστα, οι απόψεις της αυθεντίας μεταφέρονται αυτούσιες, **σε ευθύ λόγο**, ώστε να διατηρηθεί η ακρίβεια των λόγων και άρα να ενισχυθεί η εγκυρότητα και η πειστικότητα.

Άλλοι κειμενικοί δείκτες για το Β3

Οριστική έγκλιση
Γ' ενικό ρηματικό πρόσωπο
Εκφράσεις δυνατότητας

Γ1. Ποια όρια θέτει το ποιητικό υποκείμενο στο περιεχόμενο της ποιητικής του δημιουργίας; Να απαντήσετε αξιοποιώντας τρεις (3) κειμενικούς δείκτες του Κειμένου 3 και να αξιολογήσετε τις επιλογές του. (150-200 λέξεις)

Απολογία νομοταγούς (όλοι οι δείκτες)

Γράφω ποιήματα μέσα στα πλαίσια που ορίζουν οι υπεύθυνες υπηρεσίες **ειρωνεία**

Που **δεν** περιέχουν τη λέξη: Ελευθερία, τη λέξη: Δημοκρατία **κεφαλαίο**

γράμμα=έμφαση

Δεν φωνασκούν: «Κάτω οι τύραννοι» ή: «Θάνατος στους προδότες» **σύνθημα,**

ακουστική εικόνα

Που παρακάμπτουν επιμελώς τα λεγόμενα φλέγοντα γεγονότα **μεταφορά/ειρωνεία**

Γράφω ποιήματα άνετα και αναπαυτικά για όλες τις λογοκρισίες **ειρωνεία**

Αποστρέφομαι τετριμμένες εκφράσεις όπως: σαπίλα, καθάρματα, πουλημένοι **ειρωνεία, ασύνδετο**

Εκλέγω σε πάσα περίπτωση την αρμοδιότερη λέξη **ειρωνεία**

Αυτή που λέμε «ποιητική»: στιλπνή, παρθενική, ιδεατώσ ωραία. **Ειρωνεία/ασύνδετο**

Γράφω ποιήματα που **δεν** στρέφονται κατά της καθεστηκυίας τάξεως.

Μεταφορά/ειρωνεία

Ενδεικτική απάντηση για όλους τους στίχους:

Τα όρια που θέτει το ποιητικό υποκείμενο στο περιεχόμενο της ποιητικής του δημιουργίας αποσκοπούν στο να μην ενοχλήσει την εξουσία ούτε να θίξει με το έργο του τα κακώς κείμενα, αλλά να διασφαλίσει τη μακροήμερευση και τη διαίωνιση της καθεστηκυίας τάξης. Με άλλα λόγια, το ποιητικό υποκείμενο λειτουργεί καλλιτεχνικά ως «νομοταγής» πολίτης. Λαμβάνοντας υπόψη, όμως, τη χρονολογία σύνθεσης του ποιήματος (1970), αντιλαμβανόμαστε ότι το ύφος είναι ειρωνικό και ότι το ποιητικό υποκείμενο επιδιώκει να εκφράσει, εξ αντιστρόφου, την αντίθεσή του προς κάθε είδους περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης. **Έτσι, στον 1^ο στίχο** «Γράφω ποιήματα μέσα στα πλαίσια που ορίζουν οι υπεύθυνες υπηρεσίες» υποστηρίζει ότι ακολουθεί τα πλαίσια που θέτουν οι υπεύθυνες υπηρεσίες, αλλά με το επίθετο «υπεύθυνες» **ειρωνεύεται** τον κρατικό μηχανισμό που επιβάλλει λογοκρισία στην έκφραση και άρα τον καταγγέλλει. **Στον 2^ο στίχο** «Που δεν περιέχουν τη λέξη: Ελευθερία, τη λέξη: Δημοκρατία» **τα κεφαλαία γράμματα** στις λέξεις «Ελευθερία» και «Δημοκρατία» επιλέγονται σκόπιμα, ώστε το ποιητικό υποκείμενο να τονίσει τη σπουδαιότητα της ελευθερίας και της δημοκρατίας, που τις εξαιρεί από τα ποιήματά του για να μην ενοχλήσει την εξουσία. Και πάλι, όμως, τις περιλαμβάνει, άρα αντιστέκεται. **Στον 3^ο στίχο** «Δεν φωνασκούν: «Κάτω οι τύραννοι» ή: «Θάνατος στους προδότες» το ποιητικό υποκείμενο χρησιμοποιεί **τον μεταφορικό λόγο**, ώστε να δημιουργήσει μια τολμηρή **ακουστική εικόνα**. Τα ποιήματά του δεν φωνάζουν **συνθήματα** όπως «κάτω οι τύραννοι» ή «θάνατος στους προδότες», είναι επομένως ποιήματα ενός νομοταγούς πολίτη, συμβιβασμένα και ακίνδυνα. Το ποιητικό υποκείμενο όμως ειρωνεύεται το καθεστώς, κατηγορεί τους πρωτεργάτες του ως τυράννους και προδότες. **Στον 4^ο στίχο** «Που παρακάμπτον επιμελώς τα λεγόμενα φλέγοντα γεγονότα» **η μεταφορά** στα «φλέγοντα γεγονότα» δίνει έμφαση στην πολύ έντονη επικαιρότητα, την οποία τα ποιήματά του δήθεν παρακάμπτον, δεν σχολιάζουν. Ουσιαστικά, το ποιητικό υποκείμενο με το επίρρημα «επιμελώς» ειρωνεύεται, εννοώντας το ακριβώς αντίθετο από αυτό που υποστηρίζει. **Στον 5^ο στίχο** «Γράφω ποιήματα άνετα και αναπαυτικά για όλες τις λογοκρισίες» **η ειρωνεία** αποτυπώνεται στα **επίθετα** «άνετα» και «αναπαυτικά» με τα οποία προσδιορίζει το ποιητικό του έργο. Με καυστικό τρόπο δηλώνει ότι το έργο του είναι ιδανικό για κάθε λογοκρισία, τα ποιήματά του όχι μόνο δεν ενοχλούν, αλλά υπηρετούν κιόλας τη λογοκρισία, είναι φτιαγμένα για να την διευκολύνουν. **Στον 6^ο στίχο** «Αποστρέφομαι τετριμμένες εκφράσεις όπως: σαπίλα, καθάρματα, πουλημένοι» **το ασύνδετο σχήμα** αποδίδει με έντονο τρόπο το πλήθος των λέξεων που αποφεύγει, ώστε να μην

δυσανεστήσει το καθεστώς. Κι όμως, τελικά δεν τις αποφεύγει, τις χρησιμοποιεί. **Με το επίθετο «τετριμμένες»** εκφράζει σαρκασμό και εξ αντιστρόφου καταγγέλλει την αυθαιρεσία της δικτατορίας, που υπηρετείται από καθάρματα, σάπιους, πουλημένους αρχηγούς. **Στον 7^ο στίχο** «Εκλέγω σε πάσα περίπτωση την αρμοδιότερη λέξη» **το επίθετο «αρμοδιότερη»** αποτυπώνει **ειρωνεία** στον τρόπο που επιλέγει τις λέξεις του, ώστε να είναι κατάλληλες δήθεν για το καθεστώς και το νόημα συνεχίζει **στον 8^ο στίχο** «Αυτή που λέμε “ποιητική”: στιλπνή, παρθενική, ιδεατώς ωραία», όπου το ποιητικό υποκείμενο με τα εισαγωγικά στη λέξη «ποιητική» **ειρωνεύεται** τις καθωσπρέπει ποιητικές λέξεις. **Μάλιστα, το ασύνδετο σχήμα (στιλπνή, παρθενική, ωραία)** τονίζει τα χαρακτηριστικά των λέξεων που διαλέγει στα ποιήματά του, ώστε να δίνουν ένα ωραίο αισθητικά αποτέλεσμα. **Στον 9^ο στίχο** «Γράφω ποιήματα που δεν στρέφονται κατά της καθεστηκυίας τάξεως» η δήλωση της υποταγής είναι ξεκάθαρη **στη μεταφορά** «δεν στρέφονται». Γράφει ποιήματα που δεν αντιμάχονται το καθεστώς, αλλά ολόκληρο το ποίημα αποδεικνύει το ακριβώς αντίθετο, αφού **ειρωνεύεται** διαρκώς και το καθεστώς και τις μεθόδους λογοκρισίας που ακολουθεί.

Άλλοι δείκτες: το α' ενικό (γράφω, αποστρέφομαι, εκλέγω), **η επανάληψη του «δεν»** (δεν περιέχουν, δεν φωνασκούν, δεν στρέφονται)

Η επιλογή του ποιητικού υποκειμένου να καυτηριάσει την εξουσία εξ αντιστρόφου, εννοώντας δηλαδή τα ακριβώς αντίθετα από όσα γράφει είναι μια πολιτικά τολμηρή πράξη. Είναι μια πράξη επαναστατική, μια πράξη που δηλώνει αντίσταση στο καθεστώς της δικτατορίας και που παράλληλα λειτουργεί αφυπνιστικά για όλους εμάς, ώστε να αντισταθούμε σε οποιαδήποτε μορφή ανελευθερίας, ακόμα και σήμερα, που φαινομενικά τα δικαιώματά μας δεν απειλούνται.

Δ1. Ο μαθητής γράφει κείμενο με τη μορφή άρθρου (απαραίτητος τίτλος) που θα δημοσιευτεί στην ιστοσελίδα του σχολείου. Σε αυτό αναλύει τη γνώμη του α) για τη σημασία που έχει η ελευθερία της σκέψης και του λόγου και β) για τις διαδικασίες, μέσα από τις οποίες, μπορεί να διαφυλάξει την ελευθερία σκέψης και λόγου.

Α' ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ

Η σημασία της ελευθερίας σκέψης και λόγου

- Κατοχυρώνεται το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να είναι ανεξάρτητος, ελεύθερος πνευματικά-συνειδησιακά να σκεφτεί και να εκφραστεί, χωρίς περιορισμούς, χωρίς λογοκρισία.
- Αναγνωρίζεται η πολυφωνία - ο πλουραλισμός ιδεών και αντιλήψεων, που ενισχύουν τη διαφορετικότητα και προστατεύουν την ετερότητα.

- Δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για αποτελεσματική επίλυση προβλημάτων στην ατομική και συλλογική ζωή, εφόσον εκφράζονται πολλές και διαφορετικές οπτικές ενός ζητήματος.
- Διευρύνεται ο ορίζοντας των ανθρώπων, που αποκτούν ποικίλα ερεθίσματα, βγαίνουν από τη στενή ατομική οπτική τους, μαθαίνουν να σκέφτονται πιο σύνθετα και οξύνουν την κριτική τους ικανότητα.
- Διαμορφώνονται δημοκρατικές συνειδήσεις, που ηθικά αποδέχονται το διαφορετικό, σέβονται σκέψεις και αντιλήψεις που δεν τους εκφράζουν, διδάσκονται τις αρετές του διαλόγου, οικοδομούν μια δημοκρατική – ανοιχτή κοινωνία.

B' ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ

Διαδικασίες που μπορούν να οδηγήσουν τον νέο να διαφυλάξει την ελευθερία σκέψης και λόγου

α) Θεωρητικά:

- Η αναζήτηση της γνώσης, το διάβασμα, η μελέτη, η διασταύρωση των πληροφοριών, η κριτική επεξεργασία των ερεθισμάτων, η σύγκριση των γνώσεων και των πηγών είτε μέσα από το παραδοσιακό βιβλίο είτε μέσα από την αξιοποίηση του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.
- Η παρακολούθηση των μέσων ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης, με αντίστοιχη στάση: κριτική, έλεγχος των πηγών, σύγκριση-διασταύρωση των πληροφοριών, προβληματισμός.

β) Δράσεις:

- Ο διάλογος, ανταλλαγή ιδεών, η γόνιμη αμφισβήτηση και η δημιουργική διαφωνία.
- Ο εντοπισμός και η αναφορά σε κακόβουλα δίκτυα ενημέρωσης και ιστοσελίδες που προπαγανδίζουν, συσκοτίζουν την αλήθεια, υπηρετούν συμφέροντα κ.τ.λ.
- Η συμμετοχή σε πορείες, διαμαρτυρίες, διεκδικήσεις ελευθεριών και δικαιωμάτων, όταν αυτά απειλούνται ή παραβιάζονται.
- Η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για ενημέρωση, κινητοποίηση, ευαισθητοποίηση και άλλων χρηστών για ζητήματα κοινωνικά, πολιτικά κ.τ.λ.

Το σχολείο:

- Η αξιοποίηση στο σχολείο των ψηφιακών μέσων για εμπλουτισμό των γνώσεων και αναζήτηση ποικιλίας πληροφοριών.
- Ο διάλογος, η ομαδοσυνεργατική μάθηση, οι ερευνητικές εργασίες.
- Οι ημερίδες και τα αφιερώματα, οι εκθέσεις βιβλίων, η συγγραφή δοκιμίων, η συμμετοχή σε διαγωνισμούς, οι ρητορικοί αγώνες, οι σχολικές εφημερίδες, η συνεργασία των μαθητών με μαθητές άλλων σχολείων κ.τ.λ.
- Η αναβάθμιση του ρόλου των πενταμελών και δεκαπενταμελών σχολικών συμβουλίων.